

Dr. Lefter Nasi e Dr. Ana Lalaj

QËNDRIMI I UDHËHEQJES SË PKJ-SË DHE PKSH-SË MDAJ VENDIMEVE TË KONFERENCËS SË BUJANIT

Vendi historik i Konferencës së Bujanit, thyerjet, dritëhijet që ranë mbi të gjatë këtyre 50 vjetëve, janë ngushtësisht të lidhura me rrjedhat historike e politike që pati vetë Kosova. Saherë që Kosovën e ka përfshirë represioni e janë shtrënguar prangat, edhe mbi Bujanin ka rënë tis i hollë mjergulle; saherë që në Kosovë diçka lirohej atëherë kanë dalë në dritë edhe konturat e Bujanit. Kjo do të thoshte se ajo Konferencë nuk i takonte për nga vlerat vetëm çastit historik kur ishte mbajtur, por sidomos të ardhmes. Ajo Konferencë u thirr kur Lufta Antifashiste në Kosovë po përparonte, kur ishin krijuar organet e partisë dhe të ushtrisë dhe ndjehej nevoja e një organi gjithëkrahinor pushteti. Pikërisht në këtë situatë të favorshme për Kosovën, kur ishin krijuar një numër i konsiderueshëm këshillash nacionalçlirimtare dhe njësi partizane, kur Italia kishte kapitulluar dhe Gjermania po pësonte disfatë në frontin Lindor, një numër i konsiderueshëm shqiptarësh që merrnin pjesë në Lëvizje konstatuan se kishte ardhur koha të krijonin Këshillin Nacionalçlirimtar të Kosovës dhe nëpërmjet tij, tani që lufta po i afrohej fundit, të bënin

zyrtarisht me dije udhëheqjen e lartë të PKJ-së se ç'mendonin shqiptarët për zgjidhjen e problemit të vetë kombëtar.

Duke vënë në dukje se Konferenca e Bujanit u organizua me nismë të Komitetit Krahinor të PKJ në bazë të një sërë orientimesh të dhëna nga AVNOJ-i për krijimin e këshillave krahinorë si organe politike të luftës dhe organit të pushtetit të ardhshëm, si dhe vendimet që u morën aty ishin në përputhje me artikujt e fjalimet publike të disa prej udhëheqësve më të lartë të PKJ-së, duke përfshirë këtu edhe vetë Titon ku bëhej fjalë për zgjidhjen e problemit kombëtar të Kosovës në bazë të parimit të së drejtës së vetëvendosjes deri në shkëputje, duket se çdo gjë ishte në rregull. Por po të përmendim vendimin e mbledhjes së Dytë të AVNOJ-it, një muaj para mbledjes së Bujanit, për krijimin e Jugosllavisë Federative (vendim që hynte menjëherë në fuqi) rezoluta e Bujanit megjithëse nuk e paragjykonte zgjidhjen e çështjes kombëtare shqiptare, domethënë nuk e paravendoste atë, përsëri shprehte një aspiratë që ishte në kundërshtim me vendimin e AVNOJ-it. Lind pyetja: a ishin shqiptarët në dijeni për vendimet e marra në mbledhjen e Dytë të AVNOJ-it? Dihet se në atë mbledhje nuk morri pjesë asnjë përfaqësues i Kosovës. Sot ky fakt justifikohet me lidhjet e ndërprera midis udhëheqjes së lartë të PKJ-së dhe të KK të Kosovës. Le ta marrim të mirëqenë. Por në atë mbledhje nuk u ftua as edhe ndonjë përfaqësues nga PKSH-ja apo Këshilli NÇL i Shqipërisë ndërkohë që në mbledhjet e këshillit tonë nacionalçlirimtar të dërguarit jugosllavë ishin gjithnjë të pranishëm. Përsa i përket vendimeve të AVNOJ-it vëmë re se si në diskutimet e Konferencës së Bujanit ashtu edhe në rezolutë e proklamata, asnjëherë s'përmendet Jugosllavia Federative e krijuar në Mbledhjen e Dytë të Jajcës. Në qoftë se këtij konstatimi i shtojmë edhe pohimin e Cola Dragoiçevës, anëtare e Byrosë së KQ të PK të Bullgarisë, se "vendimi i AVNOJ-it

për krijimin e Federatës Jugosllave na erdhi mjaft vonë nga mesi i pranverës së vitit 1944”¹, pa e përmendur këtu edhe Enver Hoxhën se “ky vendim s’na u bë i njohur për shumë kohë”², e atëherë mund të themi se PKJ i ka publikuar vetëm pjesërisht vendimet e Mbledjes së Dytë të AVNOJ-it. Kështu pohimet e Titos dhe të Bakariqit se Mbledhja e Dytë e AVNOJ-it u përgatit në fshehtësi³ dhe se “vendimet e sakta që duhej të merrte AVNOJ i fshihnim nga rusët, i fshihnim nga kominterni, i fshihnim nga bota”⁴, kanë vlerë jo vetëm për momentin para mbledhjes, por edhe pas saj. Kjo është e logjikshme përderisa lufta në Jugosllavi ende nuk kishte mbaruar dhe për rrjedhojë ishte ende në fuqi vendimi i Kartës së Atlantikut apo Informbyrosë për mostrajtimin e problemit të kufijve pa mbaruar lufta. Kështu mund të konkludojmë se shqiptarët në Kosovë si dhe Komiteti Krahinor s’kishin dëgjuar për vendimin e AVNOJ-it për krijimin e Jugosllavisë Federative. Është kjo arsyeja që në Letrën e 28 marsit 1944, Tito nëpërmjet Gjilasit shprehet: “Duhet para se gjithash të kuptoni dhe të popullarizoni më gjerë vendimet e Këshillit Antifashist Nacionalçlirimtar të Jugosllavisë. Cili është thelbi dhe qëllimi i këtyre vendimeve? Në atë që këto vendime i sigurojnë të drejta të barabarta të gjithë popujve, që ato mundësojnë të drejtën e vetëvendosjes”⁵.

¹ Cola Dragoiçeva, *Nga kujtimet e mia*, Sofje, 1979.

² Enver Hoxha, “Titistët”, 1982, fq. 109.

³ J.B Tito, *Fjalime e artikuj*, V.8, Prishtinë, 1964, 10 vjet nga Mbledhja e Dytë e AVNOJ-it, fq. 406.

⁴ V.Bakariç, “Kako smo radili i gde smo sada, ”Nin” 8.IX.1970, nr.1035. Beograd.

⁵ “Zbornik”, vëll.1, libri 19, dok.104, fq. 461-466

Në fakt Rezoluta e Bujanit s' ishte një akt spontan që doli thjesht nga momenti. Ajo ishte një nevojë jetike, një domosdoshmëri historike që e diktonte vetë copëtimi i kombit. Gjatë 3 muajve të përgatitjes së Konferencës, takimeve dhe bisedave në popull, çast pas çasti u poq mendimi se s' kishte tjetër zgjidhje të çështjes kombëtare shqiptare veç asaj të bashkimit të Kosovës me Shqipërinë në bazë të parimit të së drejtës së vetëvendosjes deri në shkëputje, që do të vihej në jetë nëpërmjet Luftës së Armatosur Antifashiste. Siç duket këto mendime janë bërë objekt diskutimi dhe në Komitetin Krahinor të Kosovës dhe kanë pasur rezultat pozitiv përderisa V. Tempo në dy letra të njëpasnjëshme (2 tetor 1943, 25 nëntor 1943) kritikon ashpër udhëheqjen krahinore se po bie nën ndikimin e klikës shqiptaromadhe" përkatësisht se në fakt "po ndjek një vijë shqiptaromadhe sa u përket kufijve të ardhshëm midis Jugosllavisë dhe Shqipërisë"⁶. Siç mund të kuptohet çështja kombëtare ishte bërë mjaft e mprehtë në Kosovë dhe udhëheqja e luftës u trguua në nivelin e duhur për të sanksionuar juridikisht aspiratat e shqiptarëve dhe rrugën e zgjidhjes së tyre në Rezolutën e Bujanit. Në këtë mënyrë kjo udhëheqje pa ditur se ç'po gatuhej në AVNOJ i parapriu në mënyrën e vet zgjidhjes së çështjes kombëtare shqiptare. Sigurisht udhëheqja jugosllave nuk e miratoi këtë përqasje të Rezolutës së Bujanit. Në një letër që dërgoi pas 6 muajsh, më 28 mars 1944, ajo e konsideroi aspiratën e shqiptarëve për bashkim pas luftës si një vendim për ndarje aktuale kufijsh midis Jugosllavisë dhe Shqipërisë dhe që ndihmonte gjermanët. Megjithëse vështirë se mund të gjendet edhe sot pas 50 vjetësh ndonjë shtrim tjetër më i mirë i zgjidhjes së çështjes kombëtare shqiptare për kohën e luftës dhe në dobi

⁶ "Zbornik", vëll.II, libri 10, dok.191, f. 339. "Zbornik", vëll.II, Libri 10, dok.71, fq. 127-128.

të saj, PKJ si gjatë luftës e edhe më vonë gjithnjë ka qenë kundër këtij trajtimi të rezolutës.

Në letrën e 28 marsit u godit edhe krijimi i Këshillit Krahinor Nacionalçlirimtar me atributet e një pushteti. Megjithëse ai ishte i njëkohshëm me këshillat nacionalçlirimtare të viseve të tjera të Jugosllavisë dhe kishte për detyrë të drejtonte e të organizonte punën e këshillave më të ulëta që njiheshin si organe lufte dhe bërthama të pushtetit të ardhshëm, megjithëse ky këshill organizohej sipas direktivave të AVNOJ-it, nuk ishte e rastit që ky organ bëhej objekt goditjeje nga udhëheqja më e lartë e PKJ-së. Shkaku nuk qëndronte gjoja se "në Kosovë nuk kishte territore të lira" pasi në atë krahinë kishte plot territore të pjesshme të lira dhe gjysmë të lira, por sepse me këtë këshill si organ të lartë pushteti, populli i Kosovës nesër do ta thoshte me forcë fjalën e vet dhe do të luftonte në mënyrë të ligjshme për të realizuar aspiratat e veta.

Një vërejtje tjetër ishte për ndryshimin e emrit të krahinës nga Kosovë-Metohi në Kosovë-Rrafshi i Dukagjinit, emërtim ky i njohur në popull. Udhëheqja e PKJ-së nuk shqetësohej se me emrin "Dukagjin" përfshiheshin edhe vise të tjera jashtë Kosovës, siç shprehej letra, porse ky emër dëshmonte dhe evidenconte më mirë kompaktësinë e asaj treve shqiptare që kufiri i 1913-ës e kishte ndarë padrejtësisht.

Pavarësisht mga vërejtjet që bëheshin në këtë letër mbi platformën e Bujanit dhe ngjarjet e mëvonshme që ushtruan dhunë të hapur, Konferenca e Bujanit mbetet tregues force i Lëvizjes Antifashiste Nacionalçlirimtare. Ajo dëshmon për patriotizmin, guximin dhe zgjuarësinë e atyre që e organizuan, e zhvilluan dhe e ndihmuan këtë Konferencë. Platforma e kësaj Konference ringjalli shpresa të mëdha në popull; materialet e saj dëgjoheshin e miratoheshin me kënaqësi.

Shqiptarët kishin hyrë në Luftën Antifashiste si komb i copëtuar. Bashkimi i viseve shqiptare nën zgjedhën fashiste megjithëse rigjallëroi ndjenjat kombëtare, bashkëpunimin kulturor, ekonomik, e administrativ të të gjithë vendit, nuk premntonte zgjidhje të përhershme. Në këtë kontekst detyrimisht perspektiva qëndronte në krahun e forcave antifashiste. Por udhëheqja e luftës në Shqipëri nga ana e PKSH-së, për shumë arsye të brendshme e të jashtme komplikoi zgjidhjen e problemit tonë kombëtar. Pushteti i fuqishëm i udhëheqjes së PKJ-së mbi udhëheqjen e PKSH-së, lënia e udhëheqjes së luftës në Kosovë në duart e PKJ-së duke mos mbajtur asnjë lidhje organizative bile as me anëtarët e vet që ishin dërguar për organizimin e luftës atje, mungesa e përkrahjes së fuqishme e serioze nga aleatët perëndimorë e në të njëjtën kohë izolimi nga vendet e Lindjes e Bashkimi Sovjetik, pasi në marrëdhënie me ta Shqipëria përfaqësohej nga Jugosllavia, të gjitha këto ndikuan ngativisht në zgjidhjen e problemit tonë kombëtar gjatë dhe menjëherë pas luftës.

Megjithëse PKSH-ja zgjidhjen e problemit të Kosovës e konsideronte si një çështje që do të zgjidhej nga vetë kosovarët nëpërmjet luftës së armatosur, e cila do të siguronte çlirimin nga fashizmi dhe realizimin e së drejtës së vetëvendosjes deri në shkëputje, ndërkohë edhe bashkëpunimi midis partive komuniste të dy vendeve dhe platforma e PKSH-së për këtë problem s'ka qenë e plotë dhe e hapur. Pavarësisht se çështja e bashkimit të Kosovës me Shqipërinë është ngritur disa herë në biseda me përfaqësuesit e Titos⁷, në të gjitha rastet përgjigjet e Titos apo të udhëheqësve të tjerë jugosllavë kanë qenë negative, me akuza për rënie në pozita shqiptaromëdha, që Kosova është

⁷ *Stenogrami I, Arkivi i Komitetit Krahinor të Lidhjes Komuniste të Kosovës, fq. 226. Shih. R.Rajoviq, Autonomija Kosova, fq. 165*

reaksionare apo më kërcënim se Shqipëria pa mbështetjen jugosllave do të ishte një lodër në duart e imperialistëve. Dhe krahas prepotencës pakufi ishin të pandara edhe qëndrimet plot ekuivoqe e mashtruese deri aty sa gjoja “nuk është mirë të dalë në shesh se në mes nesh dhe Shqipërisë Demokratike, antiimperialiste çështja e Kosovës mund të jetë një problem”⁸. Duke konstatuar se shumica e këtyre letrave dërgohen në vjeshtën e vitit 1943, na bëhet e qartë se ato përfaqësonin në vetvete presione për t’i mbyllur gojën Shqipërisë për vendimet që do të merreshin në Mbledhjen e Dytë të AVNOJ-it. Duke lexuar këto letra si dhe kujtimet e S.V.Tempos e D.Mugoshës për marrëdhëniet me KQ të PKSH-së, shohim se shovinizmi i PKJ-së ishte i dukshëm qysh në momentet e para, gjë që na bën të mos e pranojmë pohimin disa herë të përsëritur të Enver Hoxhës se “ne u mashtruam nga komunizmi jugosllav, nga PK e Jugosllavisë”. E vërteta është se PKSH-ja, si një udhëheqje komuniste çështjen kombëtare ia nënshtrohte interesave ideologjike klasore, u tërhoq nga presionet e kërcënimet e PKJ-së në emër “të rendit të ri” që po ndërtohej dhe e la në mes të rrugës zgjidhjen e problemit të Kosovës. Në fakt PKSH-ja e përshëndeti mbajtjen e Konferencës së Bujanit dhe vendimet e saj me anë të dy artkujve në buletin “Zëri i popullit” dhe në “Bashkimi”. Bile në njërin prej tyre botohej i plotë ai pasazh i Rezolutës së Bujanit, që flet për aspiratat dhe zgjidhjen e çështjes kombëtare të shqiptarëve të Kosovës. Por pas kësaj gjithçka e mbuloi heshtja. PKSH heshti për Mbledhjen e Dytë të AVNOJ-it ku problemi i Kosovës u vendos brenda konturave jugosllave, heshti kur administrata ushtarake martirizoi për muaj me radhë kosovarët, heshti dhe kur Kosova ra përfundimisht nën pushtimin serb. Vëllazërimi ideologjik midis

⁸ AQP, Fondi 14, dos.38/b, 9 tetor 1943.

PKSH dhe PKJ jo vetëm që nuk e zgjidhi problemin e Kosovës, por vuri në rrezik edhe ekzistencën e shtetit shqiptar. Marrëveshjet skllavëruese të shkruara midis Republikës së Shqipërisë dhe Federatës Jugosllave në vitet 1945-1948 janë pa precedencë. Ndërsa në Shqipëri platforma e Bujanit u bë tabu dhe askush për 40 vjet nuk guxoi të fliste për të, në Kosovë ish-pjesëmarrësit e Konferencës vazhdonin t'u rezistonin sulmeve të herëpashërëshme të ekstremistëve serbë për të zhvlerësuar Konferencën e Bujanit. Është meritë e tyre në radhë të parë dhe e popullit patriot të Kosovës që me qëndresën e vendosur ndaj shovinizmit serb mbajtën gjallë mesazhin e Bujanit. Ai sot, ndoshta ndryshe nga të gjitha ngjarjet historike, të përmasave të mëdha ose të vogla, na mbledh jo thjesht për t'i bërë homazhe, por më e pakta për të pohuar se kemi një detyrë të pakryer, një vullnet mbarëkombëtar ende të paarritur. Është ky një mesazh aktual sa atdhetar, aq edhe i përputhur me të gjitha të drejtat e ligjshme të popujve.